

ARTIKEL

De Verenigde Staten en de Mondiale Orde

Thomas Gijswijt

De liberale mondiale orde – geleid door de Verenigde Staten en gebaseerd op algemeen geaccepteerde regels en gemeenschappelijke instituties – staat onder druk. Ook van officiële zijde groeit dat besef. Wat kunnen de Verenigde Staten doen om die orde te beschermen?

Nemen we de stemming op de internationale Veiligheidsconferentie in München, in februari 2016, als graadmeter, dan gaat het niet goed met de mondiale orde. De Russische premier Dmitri Medvedev sprak openlijk van een nieuwe Koude Oorlog en vergeleek de huidige situatie met het jaar 1962, het jaar van de Cuba-crisis. Ook leidende deelnemers uit westerse landen uitten zich in apocalyptische termen. Senator John McCain waarschuwde met dramatische woorden: “The world order that we built, our dearest inheritance, [...] is coming apart.”^[1] Wolfgang Ischinger, de voorzitter van de Veiligheidsconferentie, toonde zich eveneens bezorgd: “The international order may be in its worst shape since the end of the Cold War.”^[2]

Ian Bremmer en Cliff Kupchan van de Eurasia Group voorspelden al eerder: “[T]he unwinding of the US-led geopolitical order will accelerate in 2016.” Ook van officiële zijde groeit het bewustzijn dat de liberale internationale orde – gebaseerd op algemeen geaccepteerde regels en gemeenschappelijke instituties – onder druk staat. De Amerikaanse minister van Defensie Ashton Carter sprak begin februari van een “new strategic environment” en een “return to great power competition”.^[3]

Source: Flickr / NASA

Twee vragen dringen zich op: wat zijn de oorzaken van deze zorgwekkende ontwikkeling en hoe kan Amerika hierop reageren? In antwoord op de eerste vraag kunnen we beginnen in Moskou en Peking. Rusland en China, maar ook kleinere landen als Iran, accepteren de door het Westen gedomineerde mondiale orde niet en proberen deze op diverse manieren te ondermijnen.

Dit is geen nieuwe ontwikkeling, maar de gelijktijdigheid met de grote instabiliteit in verschillende delen van de wereld – vooral het Midden-Oosten – en met de onberekenbaarheid van transnationale ontwikkelingen zoals terroristische bewegingen en vluchtelingstromen, stelt het Westen voor een grote uitdaging. Combineer dit met de verschillende interne crises die Europa en Amerika bezighouden en we kunnen in meteorologische termen spreken van een *perfect storm*.

Een nieuwe Koude Oorlog?

De Russische president Vladimir Poetin heeft er nooit enige twijfel over laten bestaan dat hij de door Amerika nagestreefde internationale orde voor onrechtmatig en hypocriet houdt. In een programmatische speech in 2007 drukte hij zich als volgt uit: “[...] the United States, has overstepped its national borders in every way. This is visible in the economic, political, cultural and educational policies it imposes on other nations.”^[4] De eerste keer dat Poetins houding drastische consequenties had, was in de Georgië-crisis van 2008.

Viel deze crisis nog af te doen als een uniek conflict dat mede was uitgelokt door de toenmalige Georgische president Saakasjvili, inmiddels is duidelijk dat er meer aan de hand is. De annexatie van de Krim en de schaduwoorlog in Oekraïne, de agressieve propagandaoorlog die Rusland in Europa voert, de militaire interventie in Syrië, de dreigementen aan het adres van de Baltische staten: dit alles heeft duidelijk gemaakt dat Rusland zijn radicaal-nationalistisch geformuleerde belangen zonnodig met wapengeweld wil verdedigen. Aangezien

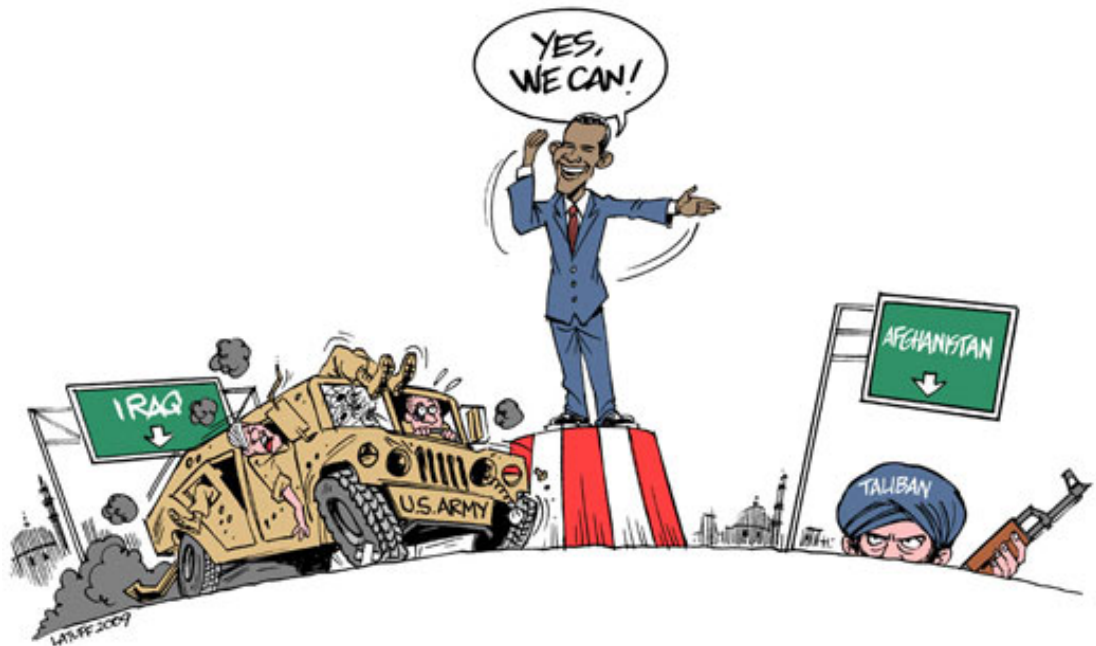
het hierbij om klassieke invloedssferen en de verdediging van Russischtalige bevolkingsgroepen in andere landen gaat, is dit een directe bedreiging voor de bestaande veiligheidsorde in Europa.

China's alternatieve orde

Een andersoortige bedreiging komt uit China. Beijing is na jarenlange verhogingen van het defensiebudget in staat de Amerikaanse militaire hegemonie op de proef te stellen, onder andere in de Zuid-Chinese zee. Op de langere termijn herbergt echter vooral het conflictpotentieel met betrekking tot Taiwan de grootste gevaren.

Tegelijkertijd gebruikt China zijn economisch gewicht om een alternatief internationaal systeem op te bouwen, onder andere gebaseerd op bilaterale handelsverdragen, de BRIC-samenwerking, de *Asia Infrastructure Development Bank* en megaprojecten zoals het *Silk Road*-infrastructuurproject. Harvard-politicoloog Graham Allison waarschuwde onlangs in het licht van China's razendsnelle opkomst: "[...] war between the United States and China in the decades ahead is not just possible, but much more likely than recognized at the moment."^[5]

De instabiliteit in de Arabische wereld maakt het des te moeilijker voor de Verenigde Staten zich te concentreren op het *managen* van de betrekkingen met Rusland en China, en op het beschermen van de Amerikaanse opvattingen over mondiale orde. Het ingewikkelde complex aan crises waarmee de Europese Unie momenteel te maken heeft, betekent tevens dat Washington niet op veel ondersteuning uit Europa kan rekenen.

Source: Deviantart / Latuff2

Amerikaanse antwoorden

Wat kunnen de Verenigde Staten doen om de liberale mondiale orde te beschermen? Allereerst mag Washington niet vergeten dat het een deel van de problemen aan zichzelf te wijten heeft, zeker waar het de instabiliteit in het Midden-Oosten betreft. De interventie in Irak

blijft in deze context de Amerikaanse ‘oerzonde’ van de 21ste eeuw. Zoals de Amerikaanse politicoloog Hans Morgenthau ooit heeft gezegd: “Nothing destroys power as quickly as the misuse of power.”

Dit is in Irak en het Midden-Oosten nog steeds goed te zien. De naweeën van Irak – en in mindere mate de mislukte interventie in Libië – hebben een belangrijke rol gespeeld bij president Obama’s terughoudende optreden in Syrië. Ook een nieuwe Amerikaanse president zal deze erfenis met zich dragen. Simpele militaire oplossingen voor de Syrië-crisis, voor het Oekraïne-conflict of voor de ISIS-bedreiging bestaan er daarom niet, zelfs niet als een Donald Trump of een Ted Cruz in november de verkiezingen wint.

De interventie in Irak blijft de Amerikaanse ‘oerzonde’ van de 21ste eeuw

Lange-termijnstrategie

De Verenigde Staten doen er beter aan een lange-termijnstrategie te ontwikkelen die inspiratie kan zoeken in de klassieke *containment*-strategie van de Koude Oorlog. *Containment* bestond aan de ene kant uit de afschrikking van agressie waar het duidelijke westerse belangen betrof. In de huidige context betreft dit zowel Rusland (vooral in Europa) als China (in de Zuid-Chinese zee). Amerika’s succesvolle allianties – de NAVO voorop – dienen hierbij een belangrijke rol te spelen. De recente Amerikaanse beslissing om 3,4 miljard dollar te investeren in het *European Reassurance Initiative* (een verviervoudiging in vergelijking met 2016) is een stap in de goede richting, maar lang niet genoeg.

Artikel 5 van het Atlantisch Verdrag dient in de huidige crisissituatie kracht bijgezet te worden door een duidelijk grotere aanwezigheid van Amerikaanse strijdkrachten in Europa. Tevens biedt de crisis de kans om alle westerse NAVO-critici duidelijk te maken dat de alliantie ook na het einde van de Koude Oorlog nog steeds een belangrijke functie te vervullen heeft. De NAVO blijft de belangrijkste verbinding tussen Europa en Amerika.

De tweede component van *containment* was het opbouwen van wat president Trumans minister van Buitenlandse Zaken Dean Acheson *positions of strength* noemde. Als we de huidige bedreiging van de internationale orde vooral zien als een competitie tussen liberaal-democratische staten en revisionistische staten zoals Rusland en China, bestaat er geen twijfel over dat deze competitie lang zal duren. Een van de belangrijkste argumenten die de Poetins van de wereld bezitten, is dat het democratische Westen zich in een proces van neergang bevindt. Poetins populariteit bij rechts-populistische politieke partijen in diverse Europese landen getuigt hiervan.

Het Westen moet daarom het tegendeel bewijzen: namelijk dat democratische staten die fundamentele waarden delen met betrekking tot politieke en economische vrijheid, mensenrechten en onafhankelijke rechtspraak op de lange termijn wel degelijk succesvoller kunnen zijn. Zoals George Kennan, een van de architecten van *containment*, in zijn beroemde *Long Telegram* schreef: “Much depends on [the] health and vigor of our own society.”

Met betrekking tot Europa betekent dit concreet dat Amerika haar invloed – vooral achter de schermen – moet inzetten om een fragmentatie van de Europese Unie (bijvoorbeeld door het uittreden van Groot-Brittannië) te voorkomen. Ook zou de succesvolle voltooiing van TTIP en van het *Trans-Pacific Partnership* een duidelijk signaal zijn aan de rest van de wereld dat Washington het economische leiderschap in de wereld niet aan Beijing heeft afgegeven.

In de Amerikaanse context zijn vooral politieke hervormingen nodig om de bestaande blokkades in Washington te doorbreken. Het Amerikaanse congres is impopulairder dan ooit en naast de economische situatie is het huidige politieke disfunctioneren in Washington het belangrijkste thema voor kiezers in de Democratische en Republikeinse voorverkiezingen. Het succes van de populistische campagnes van Donald Trump en Bernie Sanders is voornamelijk gebaseerd op deze afkeer van het politieke establishment.

Een van de belangrijkste argumenten die de Poetins van de wereld bezitten, is dat het democratische Westen zich in een proces van neergang bevindt

Op de korte termijn zijn er geen oplossingen in zicht; op de langere termijn zal de onvrede in Amerika hopelijk leiden tot veranderingen in de manier waarop verkiezingen worden gehouden. Enerzijds zouden duidelijk kortere verkiezingscampagnes wenselijk zijn; anderzijds is het tijd voor een grondige herziening van het financieringssysteem van politieke campagnes. Hoewel de mislukte campagne van Jeb Bush heeft aangetoond dat geld alleen niet genoeg is om verkiezingen te winnen, is het duidelijk dat de miljarden aan *special interest*-contributies de indruk wekken dat de Amerikaanse politiek te koop is. Wellicht zal zelfs de Republikeinse Partij bereid zijn een constructievere rol te spelen in het licht van Trumps poging tot een vijandige overname van de partij. Ook een liberaler *Supreme Court* zou na het overlijden van Antonin Scalia een nieuwe lijn kunnen volgen.

Geen alternatief voor bezonnen Amerikaans leiderschap

In de internationale context bestaat er geen alternatief voor bezonnen Amerikaans leiderschap om de liberale internationale orde te beschermen. Bondgenoten en partners van de Verenigde Staten die zich bedreigd voelen door de opkomst van China of door het agressieve Russische nationalisme moeten op Amerikaanse ondersteuning kunnen rekenen. De regering-Obama is zich hiervan bewust en reageert onder andere door middel van grotere militaire aanwezigheid in Australië, delen van Azië en Europa.

Desondanks bestaat er twijfel over de betrouwbaarheid van Washington. Vooral president Obama's onverwachte koerswisseling in de Syrië-crisis heeft voor veel kritiek gezorgd. Deels is deze kritiek terecht: op Obama's duidelijke woorden over een *red line* in geval van de inzet van massavernietigingswapens volgden geen daden. Anderzijds was het resultaat – met Russische hulp – wel degelijk dat president Assad zich gedwongen zag zijn arsenaal aan chemische wapens op te geven. Tevens heeft president Obama door zijn beslissing het Amerikaanse Congres te raadplegen voordat hij het bevel gaf kruisraketten af te vuren op Syrië, bewust de lat voor toekomstige interventies hoger gelegd. Daarnaast is het, gezien de westerse ervaringen in Afghanistan, Irak en Libië, zeer de vraag of een Amerikaanse militaire interventie succes had kunnen hebben.

Had een Amerikaanse militaire interventie in Syrië succes kunnen hebben? Source: Wikipedia

New Containment

Een *new containment*-strategie hoeft met nadruk niet te betekenen dat samenwerking met Rusland of China niet mogelijk is. Ook tijdens de Koude Oorlog waren er immers fases van *detente*. En Rusland heeft in de Iraanse nucleaire kwestie bewezen zelfs in tijden van groeiende spanningen met Amerika bereid te zijn op andere gebieden samen te werken. Maar dat neemt niet weg dat een *new containment*-strategie de beste kans biedt de internationale *status quo* te behouden, zonder een militaire escalatie met Rusland of China te provoceren.

Dit is het geval, omdat zowel in Moskou als in Peking de actieve ondermijning van de Amerikaans geleide internationale orde in belangrijke mate dient om de interne machtsbasis van de politieke leiders te beschermen. Regelmatige anti-Amerikaanse campagnes van de staatsmedia in beide landen dienen hetzelfde doel. Dit is eerder een teken van zwakte dan van kracht. Zowel Rusland als China ondervindt diepgaande economische problemen die met een flinke dosis machtsvertoon of propaganda op de achtergrond worden gedrongen.

Als model voor andere landen zijn de politieke systemen van Rusland en China echter weinig attractief: falende rechtssystemen, corruptie, staatscensuur en onderdrukking van de politieke oppositie zijn uiteindelijk weinig aansprekende alternatieven voor democratische systemen die – hoe gebrekkig ze soms ook functioneren – mensen de beste kans op vrijheid en zelfontplooiing bieden.

1962 of 1979?

Uiteindelijk had premier Medvedev de huidige situatie wellicht beter met 1979 dan met 1962 kunnen vergelijken. Ook in 1979 leek de westerse internationale orde in gevaar te zijn: de tweede oliecrisis was in volle gang, de Sovjetunie was net Afghanistan binnen gevallen en de Verenigde Staten moesten toezien hoe Iraanse revolutionairen de Amerikaanse ambassade in Teheran bezet hielden.

Tien jaar later was de Berlijnse muur gevallen en de Koude Oorlog op zijn eind. Het optimisme van de directe post-Koude Oorlog-periode is sedert lang tijd vervlogen, maar iets meer vertrouwen in de kracht en het aanpassingsvermogen van de democratische wereld is op zijn plaats.

Noten

[1] Remarks (<http://www.mccain.senate.gov/public/index.cfm/speeches?ID=90950C52-4946-4B79-A550-434651FD96EF>) by Senator John McCain on Syria at the Munich Security Conference, 14 februari 2016.

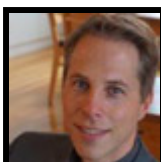
[2] Wolfgang Ischinger, 'Boundless Crises, Reckless Spoilers, and Helpless Guardians' (<https://www.project-syndicate.org/commentary/munich-security-conference-addresses-international-disorder-by-wolfgang-ischinger-2016-02>), 11 februari 2016.

[3] Secretary of Defense Ash Carter, Remarks (<http://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/648466/remarks-previewing-the-fy-2017-defense-budget>) Previewing the FY2017 Defense Budget, Washington D.C., 2 februari 2016.

[4] President Poetin, Speech and the Following Discussion (http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type82912type82914type82917type84779_118123) at the Munich Conference on Security Policy, 10 februari 2007.

[5] Graham Allison, 'The Thucydides Trap: Are the U.S. and China Headed for War' (<http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/09/united-states-china-war-thucydides-trap/406756/>)?, *The Atlantic*, 24 september 2015.

Auteur

Thomas Gijswijt

Docent Amerikanistiek aan de Universiteit van Tübingen ▶

(<https://www.uni-tuebingen.de/en/faculties/faculty-of-humanities/fachbereiche/neuphilologie/english-department/subdivisions/amerikanistik/faculty/dr-thomas-w-gijswijt.html>)